

Meslek Etiği ve Uçak, Havacılık ve Uzay Mühendisliği Açısından Değerlendirilmesi

Can EREL
Uçak Mühendisi
can.erel@canerel.com.tr

MSI Dergisinin Ağustos 2012 sayısında yayınlanan bu makalede, saygıdeğer akademisyen ve teknokratların temel etik ilgili alt disiplinlerde yaptığı bazı çalışmaların derlenmesi ile oluşan tespitler ışığında, havacılığın yanı sıra uçak, havacılık ve uzay mühendisleri (UHUM) açısından meslek etiği değerlendirilecek ve bazı önerilerde bulunulacaktır.

Bireyin kendisini ve çevresini anlama, yorumlama, açıklama ve gerçeği arama çabası olan felsefe dallarından birisi de aksiyolojidir. Aksiyoloji, insanın yaşamı boyunca vardığı birçok yargının kaynağı olan değerler sistemiyle ilgilendiği için "değer felsefesi" olarak da bilinir. Etik de aksiyolojinin uğraşı alanlarından.

Aristoteles'ten beri kullanılagelen çok eski bir kelime olan etik, etimolojik olarak Yunanca "ethos" (töre) sözcüğü kökenlidir.

Etik ile ilgili, birkaçı takip eden paragraflarda sunulan, farklı tanımlar mevcuttur:

- Etik, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları ve kuralları, doğru-yanlış veya iyi-kötü gibi ahlaki açılarından araştıran bir felsefe disiplini; davranış biçimi ifade eden karakterler olarak, istenilecek bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasıdır.
- Etik, yanlışı doğrudan ayırabilmek amacıyla ahlak kavramının doğasını da anlamaya çalışır. Bu yaklaşımla, etik;
 - İnsanoğlunun yapıp-etmelerini özel bir problem alanı olarak araştıran,
 - Bu alanın varlık-niteliklerini,
 - Bu alanı yöneten,
 - Değerlerin,
 - İlkelerin,
 - İnsanoğlunun yapıp-etmelerinin bağımlılık durumlarını ve seviyelerini,inceleyen bir disiplin ve ahlakın üzerinde yeniden düşünmedir.
- Etik, insanoğlunun,
 - Gerçekleştirdiği bütün etkinlik ve amaçları yerli yerine koymasını,
 - Neyi yapacağı / yapamayacağını,
 - Neyi isteyeceğini / isteyemeyeceğini;
 - Neye sahip olacağını / olamayacağını,bilmesidir. Bu nedenle etik, insanın yasal gerekleri de aşan ölçüde kendini kontrol edebilmesini sağlayan ideal bir özelliğidir.

Etik ve Ahlak İlişkisi

Çoğu halde, "ahlaksız" bir davranışa "etik dışı" dendiği zaman daha kibar olduğu; hatta yasal olarak "ahlaksız" söyleminin hakaret anlamına geldiği, ancak "etik dışı" denildiğinde hakaret kabul edilmediği düşünülerek ahlak kelimesi yerine etik kelimesinin kullanıldığı görülür.

Etik, uygulamalı (pratik) felsefenin bir konusudur; kuralları mantıklı olarak yorumlamaya çalışarak insanların ne şekilde davranmaları gerektiğiyle ilgili "iyi veya kötü" ayrımlı somut ve kanıtsal bilgiler sunar. Etiğin yönelttiği sorular, doğrudan tekil eylemlere ilişkin değildir; belirli bir somut, münferit, özel durumla ilgilenmez, bu nedenle ahlak sorularından ayrılır.

Ahlak ise sosyolojik bir konudur; içinde yaşanan toplumun çoğunluğu tarafından herhangi bir gerekçe gösterilemeden doğru kabul edilen değerlerin ve düşüncelerin toplamıdır. Yani toplumun çoğunluğu tarafından "doğru" olduğu hissedilen şeyler, ahlaka uygun olarak kabul edilir. Bu nedenle ahlak, içinde yaşadığımız topluma ve zaman içinde bu toplumun durumuna göre değişir, toplumdan topluma da farklılık gösterir. Ahlak ve ahlakilik etiğin konusunu oluşturur.

Etik ve ahlak arasındaki bu kavramsal değerlendirmelerden;

- Etiğin birden fazla bireyin uyması gereken ortak davranış, ahlakın ise bireyin uyması gereken normlar olduğu,
- Etik kurallarının bir gruba yönelik yazılı davranış kuralları, ahlak kurallarının ise bireye yönelik yazısız normlar olduğu,
- Ahlakın, etiğe göre daha dar bir anlamda ve kişisel

davranışları yönlendiren değer yargıları olduğu,

- Etiğin ahlak kavramını da bir bütün olarak kapsayarak onu aşan anlam taşıdığı, şeklinde sonuçlar çıkarılabilir.

Etik Kaynakları, Değerleri ve Davranış

Etiğin kaynakları, ödevsel (deontolojik) ve faydacı olarak adlandırılan iki temel yaklaşıma göre farklılık gösterir:

- Ödevsel yaklaşıma göre; davranışların etiğe uygun olup olmadığını yönlendirici nitelikteki kurallar belirler. Eylemin etiksel değeri, eylemi gerçekleştiren bireyin niyetine bağlıdır ve etiğin temelini oluşturan bir görev olarak algılanır.
- Faydacı yaklaşım ise davranışları yarattığı sonuçlar açısından değerlendirirken, ilgili tarafların hepsinin en büyük kazancına sebep olan davranış, doğru ve etik açıdan zorunlu davranış olarak tanımlanmaktadır.

Ortak yaşamı mümkün kılan değerlere bağlı oluşan kurallar, bütün bireyler ve toplumlar açısından aranan ve hedeflenen değerler temel etik değer ve ilkeleriyle örtüşmektedir. Bu gerçekten hareketle, bir toplumdan diğerine çok büyük değişiklik göstermeyen *adalet, eşitlik, dürüstlük ve doğruluk, tarafsızlık, sorumluluk, insan haklarına saygı, hümanizm (insancılık), bağlılık, hukukun üstünlüğü, sevgi, hoşgörü, saygı, tutumluluk, demokrasi, olumlu insan ilişkileri, hizmet standartlarının yükseltilmesi, açıklık, hak ve özgürlükler, emeğin hakkını verme, yasa dışı emirlere karşı direnme gibi çeşitlenebilecek* temel ve üst etik değer ve ilkeler;

- Adalet (hakça davranma),
- Doğruluk - Dürüstlük (içi - dışı bir olma, hilesiz olma),
- Tarafsızlık (nesnel davranma, liyakati esas alma),
- Sorumluluk (bencillik ve bireysel çıkarlardan uzak olma, sorumlu davranma),

şeklinde dört başlıkta toplanabilir.

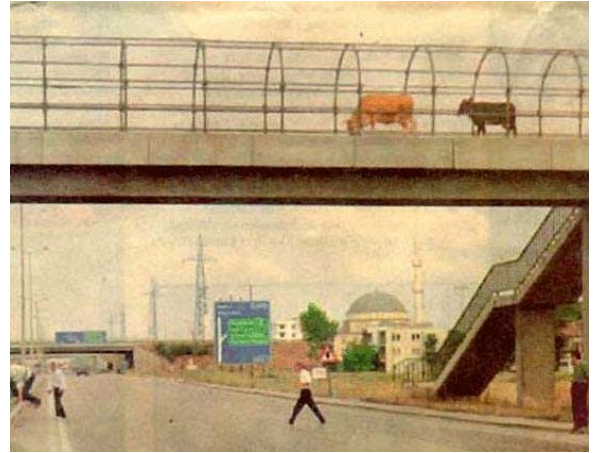
Toplumsal, ekonomik, fiziki ve teknolojik koşullar, toplumdaki egemen değerleri / ilkeleri ve uygulama kurallarını belirlemektedir. Zamanla bu koşullardaki değişikliklere paralel olarak, ilkeler

ve uygulamalar da gelişme ve değişim gösterebilmektedir. Bu nedenle temel etik değerler zaman içinde de değişebilir.

**"Duygularınıza dikkat edin; davranışlarınıza dönüşür...
Davranışlarınıza dikkat edin; alışkanlıklarınıza dönüşür...
Alışkanlıklarınıza dikkat edin; değerlerinize dönüşür...
Değerlerinize dikkat edin; karakterinize dönüşür...
Karakterinize dikkat edin; kaderinize dönüşür..."**

Mahatma GHANDI

Etik davranış, bireyin öğrenme, modelleme ve taklit ile elde ettiği, sahip olduğu kültür(ler), değer(ler) ve norm(lar) etkisi sonucunda taşıdığı rol(ler)e uygun olarak ve tekrarlarının sıklığı ile otomatikleşen özelliklerdir. Bu nedenle etik davranışın toplumsal etmenleri, kültür, değerler ve normlar kabul edilir.

Temel etik değerleri kapsamında birey;

- Olumlu (*adil olmak, doğruyu söylemek, açık olmak, tutarlı olmak, bireysel bütünlük [integrity] göstermek gibi*),

ve

- Olumsuz (*ayrımcılık, kayırma, rüşvet, psikolojik yıldırma [mobbing], ihmal, sömürü ve istismar, bencillik, yolsuzluk, şiddet-baskı-saldırganlık, iş ilişkilerine politika karıştırma, hakaret ve küfür, bedensel ve cinsel taciz, görev ve yetkinin kötüye kullanımı, dedikodu, zimmet gibi*),

davranışlar gösterebilir.

Bireyin etik uyumu, KOHLBERG'in ahlaki gelişim yaklaşımına göre üç aşamada gelişir:

Birinci aşamada etik kurallara uyma, özünde ceza görmemek, cezadan kaçınmak içindir.

Örnek: Çocukların (hatta bazı yetişkinlerin) doğru - yanlış tam anlamadan ama muhtemel cezadan kaçınmak için kurallara uymaları.

İkinci aşamada etik kurallara uyma, özünde ödül almaya yönelik bireysel çıkar kaynaklıdır. Davranışın kaynağında bir karşılık beklentisi, öz çıkara yönelik ödül edinme güdüsü yatmaktadır.

Örnek: Çocukların ebeveynlerinin övgüsünü kazanmak için istenilen davranışları göstermeleri veya bireylerin arkadaşlarının, sosyal gruplarının ve iş çevresinin takdirini kazanmak için etik kurallara uyması.

Üçüncü aşamada ise bireyin, kuralın doğruluğuna yani ilkeye inandığı için kurala uygun davranmasıdır. Bu aşamada etik ilke benimsenmiştir ve özümsemiştir. Bu ilkeleri başkalarının empoze etmesine gerek yoktur; çünkü birey etik davranışı etik ilkelere inandığı için göstermektedir.

Örnek: Bireyin kırmızı ışıkta ceza almamak için değil, trafiğin akışını bozmamak için durması veya yasa dışı olduğu için değil yanlış olduğuna inandığı için rüşvet vermemesi.

Bireylerin üçüncü aşamaya ulaşmaları, toplumsal ve örgütsel etik düzeyleri ile yakından ilgilidir. Zamanla bireysel etik ile toplumsal ve örgütsel etik etkileşimi, birbirine yaklaşmakta ve birbirlerini desteklemektedir. Bu süreçte aile, yakın çevre, eğitim kurumları, çalışma yaşamındaki kuruluşlar, medya gibi toplumsal ve iktisadi yapılar ve bunların içerdiği ilkeler, kurallar ve kültürel örgü birbirini desteklemekte ve evrensel etik özellikleri egemen olmaktadır.

Uygulamalı Etik Alt Disiplinleri

Analitik felsefede, etik geleneksel olarak;

- Etik ifadelerin doğasını araştıran "Meta-Etik",
- Doğruyu yanlıştan ayıracak pratik ahlak standartlarını ve ahlaklı bir hayatın nasıl yaşanacağını bulmaya çalışan ve bu özelliği ile meta-etik ile uygulamalı etik arasındaki köprü olan "Normatif Etik",
- İnsan için güzel eylemin bilgisine ulaşmaya çalışan etiğin, insan yaşamının somut sorunlarına ve açmazlarına da eğilmesi gerektiğini savunan anlayıştan doğarak uygulamalı bir bilim (eylem-bilimi) kimliğine kavuşturmaya çalışan "Uygulamalı Etik",

alanlarına ayrılır.

Uygulamalı etiğin, farklı uzmanlıklardaki etik problemleri inceleyerek karakterize eden ve bunların kamuya olan sorumluluklarını tanımlayan (iş etiği, tıbbi etik, yasal etik gibi) alt disiplinleri mevcuttur.

Toplum birleştiricisi olarak ortak yaşamı mümkün kılarak toplum düzenini sağlayan etiğin bir alt disiplini olarak "İş Etiği" (business ethics) de iş dünyasındaki etik sorunları inceler, davranışlara rehberlik etmek üzere kurallar geliştirir. İş etiği "Çalışma Etiği" (work ethics) ve "Meslek Etiği" (professional ethics) alanlarını kapsamaktadır.

Çalışma Etiği

Çalışma etiği bir toplumda işe ve çalışmaya ilişkin değerler ve tutumlarla ilgilenir, toplumun kültür ve değerlerinden doğrudan etkilenir.

Çalışma etiği, çalışmanın;

- Sosyal bir görev olarak yaşamın en merkezdeki uğraşı olduğu,
- Bireysel yaratıcılığın ve yeteneklerin geliştirilmesine imkan vererek kimlik, saygı, psikolojik tatmin ve statünün kazanılmasını sağlayacağı,
- Zamanı düzene sokan bir eylem olarak bireyi dakik, tutumlu ve disiplinli yapacağı, gibi kabulleri temel alır.

Çalışma etiği; disiplin, verimlilik, kalite ve etkinliği önemser ve bireylerin çalışkan, tutumlu, dakik olmalarını da öngörür.

Çalışma etiğine sahip olmak bireysel özellik olduğu kadar aynı zamanda kültürel bir olgudur ve her kültürel olgu gibi sosyalizasyon ve eğitim süreçleri ile aktarılabilir.

Bir toplumun işe yönelik tavrı o toplumun değişik katmanları arasında ve bir başka topluma göre farklılıklar gösterebilir. Toplumun bazı kesimleri veya farklı bazı toplumlar işe ilişkin

olumlu bir tutum sergilerken ve çalışmayı yaşamının amacı gibi nitelerken, bazıları işi ve çalışmayı bu derece ön plana almayabilir. Ancak, çalışma etiğinin yüksek olduğu toplumlarda gelişmişlik düzeyinin de genellikle yüksek olduğu bir gerçektir.

Meslek Etiği

Meslek etiği, meslek sahibinin izlemesi ve uyması gereken kurallar, standartlar ve yöntemlerle ilgilidir.

Meslek etiği ilkeleri, genellikle toplumsal kültür ve değerlerden bağımsız olup, evrensellik arz eder.

Meslek etiği kapsamında doğruluk, yasallık, yeterlik, güvenilirlik ve işe/mesleğe bağlılık gibi bazı ilkeler önemsenmektedir.

Doğruluk İlkesi: Doğruluk; doğru sözlülük ve güvenilirliğe işaret eder.

Etik davranış, başkaları ile ilişkilerde dürüst olmayı ve içtenliği gerektirir. İş hayatı içerisinde doğru davranış biçimlerini uygulamak, dürüst, adil, eşit ve tarafsız olmak ve yalan söylememek, meslek etiğinin temel ilkelerindedir. Meslektaşlar, çalışmalarının her cephesinde dürüstlük sergilemelidir. Meslektaşların kurdukları ilişkiler ve kurum dışındaki temasları, samimi ve hakkaniyetli olmalı ve sürdürülen faaliyetlerde bir güven ortamı sağlanmalıdır.

Yasallık İlkesi: İş hayatında, her türlü mal ve hizmetin üretiminde ve çalışanlarla ilgili problemlerin çözümünde yasalara bağlı kalmaktır.

Günümüzde, çalışma hayatını düzenleyen yasalar mevcuttur. Devletlerin yanı sıra çalışma hayatını düzenleyen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), üretim standartlarını düzenleyen Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) gibi uluslararası bir takım kuruluşlar da bu konuda etkilidir.

Yeterlik İlkesi: İş hayatıyla ilgili gelişmeleri takip etmek, kendini yenilemek ve iş hayatına uyarlamak mesleki etik ilkeleri arasında önemli yer tutmaktadır.

Meslekte sahip olunan mesleki boyut, o işi yapmak konusunda bireye toplum içerisinde "uzman", "yetkili" veya "yeterli birey" gibi kimlikler kazandırır. Bir işi yapabilmek için diploma ya da herhangi bir belge almak, bireye, söz konusu işi yapabilme konusunda hak ve yetki verir. Yeterlik, aynı zamanda sorumluluk alabilme, inisiyatif kullanabilme davranışlarıdır.

Güvenirlik İlkesi: Mesleğin üyeleri, işlerinin kendine özgü etik değer ve ilkelerine uygun davranmalı ve bu konuda güvenilir olmalıdırlar.

Meslek türüne, özelliğine ve hizmet alanına göre çeşitlense de en genel hali ile güvenilirlik ilkesine uygun davranış sağlamak için;

- Mesleğin ideallerini korumak,
- Meslek içi rekabeti düzenlemek,
- Üyeleri ve faaliyetlerini izlemek, yetersiz ve ilkesiz üyeleri teşhis, tespit ve gerektiğinde teşhir ve tecrit etmek, hatta meslekten ayırmak,

gibi genel mesleki etik davranış kuralları oluşturulur.

İşe/Mesleğe Bağlılık İlkesi: Meslek sahibi bireyin yaptığı işi önemsemesi ve en iyi şekilde yapmaya çalışmasıdır.

Bireyin iş hayatı içerisinde sürekli kendini geliştirmesi ve eğitim olanaklarından yararlanması, işine verdiği önemi gösterir. Kendi gelişimine paralel olarak meslektaşlarının mesleki gelişimine katkıda bulunmak gereği de meslek etiği içindedir. Mesleğe bağlılık, işi sevmeye ve huzurlu bir ortamda çalışmaya katkı sağlar ve verimliliği artırır.

Mesleki açıdan ilkeler ve değerler, kaynağını, genel (üst-temel) etikten alırlar; doğruluk, dürüstlük ilkeleri tüm meslekler için geçerlidir. Mesleğin standartları ve kuralları ise ilgili mesleğe özgü olarak oluşturulur. Mühendisin, doktorun, avukatın, öğretmenin mesleklerini icra ederken izlemesi ve uyması gereken kurallar, standartlar ve yöntemler meslek etiğindeki farklılıkları oluşturur.

Meslek toplulukları içinden çıkan kişi veya örgütler, meslek etiği ilke ve kurallarını saptayarak yürürlüğe koymuş; bazıları da ahlaka uygun davranışla ve insanlığa onurlu hizmet verilmesini sağlamak amaçlı kural ve ilkeleri, meslek yemini (ant) şeklinde düzenlemişlerdir.

**"Gönlün, elin, kapın, sofran açık;
gözün, dilin, belin kapalı gerek!"**

Ahi Evran

Tıp, adalet ve esnaf gurupları gibi, faaliyetleri büyük kitleleri etkileyebilen meslek dallarında, bu girişimler asırlar önce başlatılmıştır. Tıp doktorlarının "Hipokrat Yemini"; esnaf, zanaat ve meslek sahipleri olarak Ahilerin "Öğüt"leri ilk girişimlerdenidir. Günümüzde, çalışmalarını büyük kitleleri etkileyen ve ilgilendiren meslekler ve kuruluşlar için saptanmış ve yürürlüğe konmuş çeşitli yeminler vardır.

Kaynağı evrensel etik değerlere dayalı mesleki etik kodlarının en önemli özelliklerinden biri de dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına ve kodlarına uygun davranmalarının gerekli olmasıdır.

Meslek ve Meslek Örgütü

Meslek;

- İnsanlara yararlı mal/hizmet üreten, hizmet veren,
- Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı,
- Yeterlilik standartları ve kuralları belirlenmiş,
- Karşılığında maddi ve manevi kazanç sağlamak için yapılan, uğraş veya iş.

Mesleğin kabulü;

- Yeterlilik ve yetkilendirmeye yönelik (diploma, lisans, ruhsat, sertifika gibi) belge(ler),
- Uygulama standartları,
- Etik (kod) kuralları,

varlığı ile artar.

Bireysel açıdan meslek değeri, meslek ilgisinin yaratılması ve görevleri yerine getirmesi ile elde edilen sonucun bireyde sağladığı doyumdur. Mesleki değer yaratma sürecinde;

- Meslek sahibi birey için önemli olan her türlü mesleki duygu ve düşünce,
- Mesleki obje,
- Mesleki etkinlik,

önem taşır ve birey üzerinde etkilidir.

Aynı mesleği çok sayıda kişinin yapması, bu kişilerin bir araya gelmeleri ve bir meslek birliği etrafında toplanmaları olgusunu gerekli kılar. Meslek mensupları tarafından;

- Hizmet ideallerini koruyabilecek,

- Mesleki değerler ve bu değerlere uygun tutum ve davranışları belirleyebilecek,
- Mesleki rekabeti düzenleyebilecek,
- Mesleki uygulamalar için standartlar geliştirecek,
- Mesleki standartlara uyulmasını izleyebilecek,
- Üyelerini denetleme yeteneği/gücü olacak,
- Üyelerini paylaşılan ilke ve değerleri etrafında toplayarak birlik ve beraberliklerini sağlayacak,

şekilde özgür irade ile kurulan bir meslek örgütü o mesleğin kurumsal kimliğinin ifadesidir.

Uygulama standartları ve etik kuralları ile bir meslek örgütünün varlığı, meslek ile ilgili toplumsal farkındalığın "yaratıcı gücü"dür ve mesleğin değerinin artmasına katkı sağlar.

Mesleğin değerlerini, gelişimini, yetkilendirilmesini ve diğer insanlar açısından tanınmasını sağlayarak değerini arttıracak bir meslek örgütü, mesleki etik gibi, mesleğin küreselleşme derecesi ile beraber daha da önem kazanmaktadır.

Mühendislik ve Mühendislik Meslek Etiği

Mühendislik; matematiksel ve doğal bilimlerden; çalışma, deneyim ve uygulama yolları ile kazanılmış bilgileri akılcıca kullanarak, doğanın madde ve kuvvetlerini insanoğlu yararına sunmak üzere ekonomik yöntemler geliştiren bir meslektir.

Mühendislik, bilimsel çalışmaların, araştırmaların sonuçlarını, toplumun somut ihtiyaçlarını karşılamak üzere, teknolojiye ve uygulamaya geçiren çalışmalar bütünüdür.

**"Bilim insanı doğada var olanı araştırır,
Mühendis ise var olmayı oluşturur..."**

Theodore von KARMAN

Mühendis, bir özne olarak insanın dünyayla olan ilişkisine aracılık eden ve bilimsel bilgiyi teknolojik bilgiye dönüştüren kişidir. Mühendis olarak insan, başkalarıyla veya doğayla kurduğu veya oluşturduğu bütün ilişkiler dünyasında, farkına varsın ya da varmasın, etik eylemlerin ve aynı zamanda buna bağlı olarak etik ilişkilerin de öznesi ve nesnesidir.

Bugünün ve geleceğin mühendislerinin, bilim ve teknolojinin ve mühendislik etkinliklerinin topluma olan etkilerini, mühendislerin bu etkilerden doğan kişisel sorumluluklarını, kararlarında başvurdukları değerleri ve etik ikilemleri tanımaları gerekmektedir.

Günümüzde, çalışmaları büyük kitleleri etkileyen ve ilgilendiren meslek ve kuruluşların için saptanarak yürürlüğe konmuş yeminler olduğu öndeki bölümlerde belirtilmişti. Mühendislik de çok yaygın ve geniş bir meslektir; toplum içindeki faaliyetleri çok yaygın ve ilgi alanı büyüktür. Kaydedilen sanayi hamlelerini dikkate alan İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), "Mühendisin Yemin Metni"ni;

"Bana verilmiş olan mühendis unvanına daima layık olmaya, onun bana kazandırdığı yetki ve sorumlulukların her zaman bilincinde olarak hangi koşullar altında olursa olsun onları ancak iyiye kullanmaya, yurduma ve insanlığa yararlı olmaya, kendimi ve katıldığım mesleği maddi ve manevi alanda yükseltmeye çalışacağıma namus ve şerefim üzerine yemin ederim."

şeklinde hazırlayarak yürürlüğe koymuştur.

Mesleki etiğin gelişmesine, meslek birlikleri de önemli katkı sağlamaktadır. Mühendislik mesleğinin etik kodları anlamında uluslararası nitelikte sayılabilecek ilk yazılı dizge, Mesleki Gelişme için Mühendisler Birliği tarafından 5 Ekim 1977 tarihinde yayınlanmıştır. Türkiye’de, mühendislerin ve mimarların mesleki etkinliklerinde göz önünde bulundurmaları gereken değerleri, kararlarına kılavuzluk edecek bir toplumsal sözleşmenin öğelerini vermek için, Türkiye Mühendis Mimar Odaları Birliği (TMMOB) tarafından bu konudaki ilk ulusal belge niteliğinde “Mesleki Davranış İlkeleri”;

- Birey Olarak Kendine Karşı Sorumluluklar,
- Örgütsel Davranış Kuralları,
- Toplumsal ve Sosyal Sorumluluklar,
- Doğaya ve Çevreye Karşı Sorumluluklar,

başlıklarında hazırlanarak kabul edilmiştir.

Gelişmiş ülke ve endüstri kollarında faaliyet gösteren kuruluşlar da önem verdikleri etik değerleri (kodları) ve kendilerine özgü davranış kurallarını içeren kılavuzlara sahiptir. Hatta bazı kuruluşlar arasında, bu kılavuzları iş akitleri ekine yerleştirecek ölçüde ön planda tutanlar olduğu da bilinmektedir. Benzer uygulamalar ülkemizde de her geçen gün artmaktadır.

Uçak, Havacılık ve Uzay Mühendisliği

Türkiye’de bugün;

- İTÜ Makine Fakültesi bünyesinde uçak mühendisi yetiştiren bir dal olarak 1943 yılında kurulmuş ve daha sonra 1944’de Makine Fakültesi’nin bir bölümü haline getirilmiş, 1983 yılında İTÜ Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi’nin kurulmasından sonra bu fakülteye bağlanmış Uçak Mühendisliği,
- ODTÜ’de Makine Fakültesi’nin bir bölümü olarak 1981 yılında kurulmuş Havacılık ve Uzay Mühendisliği,
- İTÜ Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi ile birlikte 1983 yılında kurulmuş, lisans seviyesinde öğretime 1986-87 ders yılında başlamış Uzay Mühendisliği,

örgün öğretim programları mevcuttur.

Bu öğretim programlarından mezun olan mühendisler, bugün dünya genelinde ağırlıklı olarak havacılık ve uzay ekosistemlerinde görev yapmaktadır.

Bu programlardan mezun olan mühendisler için bu alana özel bir meslek örgütü henüz mevcut değildir. UHUM meslek örgütü ihtiyacı, TMMOB Makine Mühendisleri Odası kapsamında yapılan bir meslek kolu şeklinde karşılanmaktadır.

Bilindiği gibi, UHUM çözüm/karar süreçlerinde, diğer mühendisler gibi, ortaya koyduğu teknik çözüm veya kararında;

- Teknik soruna çözüm sağlama,
- Mesleğin ilkeleri ve ölçütleri ile tutarlı olma,

gereklere sürecin temel parçaları olarak kabul ederken faaliyetlerde esas aldıkları ortamın çoğu zaman akışkan ve hareketin 3 boyutlu olmasının getirdiği ilaveleri de bu süreçlerde dikkate almaktadır.

Diğer taraftan, havacılık ve uzay ekosistemlerinin, diğerlerinden farklı gelişen dinamiklere, gelişme ve güncellenme hızı çok yüksek standartlara sahip olduğu bilinmektedir. Bu ekosistemlerde son yıllarda yaşanan gelişme ve geleceğe yönelik yapılan analizlere göre, takip eden bölümde özetlenen bazı özellikler de mevcuttur:

- Havacılık faaliyetlerinde, güvenlik / emniyet ilk sıradaki düşünce / beklentidir.
- Havacılık ve ekonomi ilişkisi ve karşılıklı etkisi hızla büyümektedir.
- Ekosistemi ve faaliyet standartları küresel, çok merkezli izlenebilen, sıkı toleranslı ve sürekli değişime tabiidir ve bu özelliği gelişimle daha da artmaktadır.
- Teknoloji hızla gelişmekte, detayı ve etkileri artmasına rağmen ömrü azalmaktadır.
 - Öğrenilmesi gereken hacim artmakta ve öğrenme yöntemleri değişmektedir.
 - Edinim maliyetleri artmaktadır.

- Ürün/süreç karmaşıklığı ve ürün gelişim hızı ve paralelinde temel eğitim yanında süreklilik ve fark eğitimi ihtiyacı artmaktadır.
- İzlenebilirlik ihtiyacı artmaktadır (görüntüsel beraberlik coğrafik uzaklığa rağmen olanaklıdır).
- Metal ve mekanik ağırlık, yerini, kompozit ve elektronik ağırlığa bırakmaktadır.
- Faaliyetlerde küreselleşme etkisi hızla artmaktadır.
 - Yabancı dil bilgisi önemi artmıştır.
 - Uyum, iş birliği ve empatinin önemi artmaktadır.
 - Toplumsal ve ulusal kaynaklı kültürel etkilerin önemi azalmıştır.
 - Sistemler, ilişki esasından başarı ve ilke esasına yönelmektedir.
 - Faaliyetlerin idari, mali ve hukuki boyutları artmakta ve etkileri karmaşıklaşmaktadır.
 - Gelişmiş (batı) ekonomilerden, gelişmekte olan (doğu) ekonomilere yönelim başlamıştır.
 - İkmal zinciri yapı ve faaliyetleri hızla değişmekte, stok ve stok maliyeti hoş görülmez seviyelere inmektedir.
 - Kısmi sorumluluk yerine, bütünleşik sonuç sorumluluğu değer kazanmaktadır.
 - Proje bazlı sözleşmeli eleman kullanımı hızla artmaktadır.
 - Güvenlik/emniyet yönetimi değer kazanmakta, sistematikleşerek kurumsal kültürün bir ögesi haline gelmektedir.
 - Ana faaliyet alanlarında organik uzmanlık/yetkinlik geliştirilmesi, diğer alanlarda dış kaynak kullanımına yönelim vardır.
 - Ücret artışı baskıları, verimlilik ve üretkenlik artışına odaklı karşı değerlendirmelerle dengelenmeye çalışılmaktadır.
- Ekonomik konjonktür, etkileri ve temel kabulleri sürekli değişmektedir.
 - İş modelleri ve organizasyon standartları değişmektedir.
 - Mobil yaşam ön almakta ve her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.
 - Kriz, kaos ve denge içeriği değiştirmektedir.
 - Geçerlilik süreleri değişmektedir.
 - Etkileri değişmektedir.
 - Yenileşim (inovasyon) ve iş birliği, rekabetin temel gerekliliği haline gelmektedir.
 - İş birliği ve ortak girişim gereği artmakta ve rekabet ederek iş birliği yapabilecek organizasyonlar değer kazanmaktadır.
 - Zekânın devreye girdiği aşamalarda, insan daha da fazla önem kazanmaktadır.
 - Faaliyet gerçekleştirme süresi ((TurnAround Time - TAT) değer kazanmaktadır.
 - Ekosistemde, gayri resmi (informal) sistemler, resmi (formal) sistemlere karşı hızla güç kazanmaktadır.

Mesleki davranış kuralları, evrensel etik ilkeler çerçevesinde özel olarak bir mesleğin uygulama alanındaki hizmetlerle sınırlı olarak düzenlenmiş yazılı dizgeler oldukları için, belirtilen özellikler, en basit hali ile UHUM, düşünce ve değerlendirmelerde boyut zenginliği ve daha fazla uzgörü derinliği gerektirirken, meslek etiği açısından farklı etki ve sonuçlar da oluşturabilmektedir.

Sonuç

Çağdaş dünyada, dürüst, insan haklarına saygılı, sorumluluk sahibi, kural ve yasalara saygılı çalışanlar, iç ve dış müşteriler, işverenler;

- Kabul edilmiş/edilebilir davranışları belirleyen,
- Uygulamanın standartlarını yükselten,
- Öz eleştiri için yol göstericilik sağlayan,
- Mesleki davranış ve sorumluluklar için bir çerçeve oluşturan,
- Bir mesleki kimlik-statü aracı ve mesleki olgunluk standardı olan,

etik kuralları tanımlayan ve kabul edenleri arama bilincine ulaşmıştır. Bu durum, mesleğin küreselleşme derecesi ile beraber yaygınlaşmakta ve bu durum özellikle de UHUM'un yoğun olarak görev yaptığı ekosistemlerde etkili olmaktadır.

Bu nedenle, UHUM'un;

- Mesleği ile kendisinde oluşturduğu tutum ve davranış,
- Meslek örgütünün meslekle ilgili belirlediği etik kod / davranış kuralları,
- Görev yaptığı kurumun belirlediği etik kod / davranış kuralları,

konusunda önce farkındalığının sağlanması, öğrenerek özümsemesi sonra da izleyeceği yolu belirleyerek kendini geliştirmesi beklenmektedir.

UHUM'nin kendi mesleği ve meslek uygulamaları ile ilgili kuruluşlara ait etik değerleri (kodları) / davranış kurallarını, örnek olay örneklerini araştırması ve yorumlaması da gelişim ve olgunlaşmayı hızlandırabilir. Bu bakımdan;

- KING ve SKAKOON tarafından kaleme alınan "Mühendisliğin Yazılı Olmayan Kuralları",
- ve
- Kapadokya Meslek Yüksekokulu Mütevelli Heyet Başkanı Alev ALATLI'nın, okulun Nevşehir Yerleşkesi 2012 yılı mezunlarına yönelik,

"...

*Güçlüsün, kuvvetlisin, akıllısın, diplomalısın!
Nerde, nasıl kullanacağını bil ki bunları,
Hayatın hayhuyunda savrulup gitmeyesin!
Daima sabırlı, daima sebatlı, daima iradeli ol ki,
Öfken ve nefsin bir olup aklını yenemesin!
Kendine inancını kaybetme asla!
Çorak olup çöle, ekşiyip sirkeye dönmeyesin!*

...

*Haklı olduğunda mücadeleden korkma.
Açık sözlü ol,
Ama... her sözü, üstüne alma.
Her şeyi gör,
Ama... her gördüğünü söyleme!
Her şeyi bil,
Ama... her bildiğini bildirme.
Unutma ki, yüksekte yer tutanlar aşağıdakiler gibi emniyette değildir!
Cahiller arasında alim olma!
Ey, göz bebeğimiz, artık mezunsun!*

...

*Hocanı, atanı, kasabanı, hemşerini saymak sana!
Unutma ki, bereket vermektedir, okuluna sahip çıkmak sana!*

"..."

öğüdü önemli ipuçları içermektedir.

Ulusal havacılık ve uzay sanayimizde son yıllarda elde edilen gelişme hızının sürdürülebilirliği için;

- UHUM'un, mesleğinin temelini oluşturan etik ilkeleri ve yasal sorumlulukları bilmesi, benimsemesi ve uygulaması,
- UHUM'un meslek ile ilgili gerekli yasal düzenlemelere bağlı kalması,
- UHUM'un meslek etiği ilkelerine uymada/gözetmede ve mesleki sorumluluğu taşımada kararlı olabilmesi ve bu ilkelerin ve değerlerin yaşatılması için sorumluluk taşınması,
- UHUM meslek birliği ve meslekle ilgi diğer kuruluşlarla iş birliğine açık olunması, faaliyetlere katılım ve bu faaliyetlerde görev ve sorumluluk alınması,
- İyi bir UHUM mesleki uygulamasının toplum, diğer meslek mensupları, meslek örgütü ve müşterileri ile arasındaki karşılıklı anlayış ve ilişkiye bağlı olduğunun algılanarak mesleki değerlerini ve etik ilkelerini belirtilen taraflar yararına korumak ve güçlendirmek zorunluluğunda olduğunun kavranması,
- Dış ve iç müşterilerin;
 - Kültür, inanç ve özerkliğine,
 - Gizliliğine ve haklarına,

- saygı gösterilmesi,
- Dış ve iç müşteriler ile ilgili olarak etik yükümlülüklerini bilmesi,
 - Diğer meslek mensuplarına ve yanında çalışanlarına (stajyerler gibi) saygılı olunması,
 - Çalışanlar arasında iş birliğinin teşvik edilmesi,
 - Bireysel ve mesleki sınırlarının farkında olunması, gerektiğinde yardım istenebilmesi ve edilebilmesi,
 - Öz denetimin gerçekleştirilmesi ve sürekli kendini geliştirme gereğinin bilinmesi ve uygulanması,
 - Zamanın etkin biçimde kullanılabilmesi,
 - Belirsizliklerle başa çıkılabilmesi,
 - Değişimlere uyum gösterilebilmesi,
 - Bireysel değer yargıların (dünya görüşü, sosyo-kültürel ve manevi değerleri) kontrol edilerek tüm bireysel ve toplumsal değer yargılarına eşit uzaklıkta mesleğin yürütülebilmesi,
 - Kişisel - Mesleki - Kurumsal - Toplumsal ölçekte vefa sahibi olunması,
- belirlemelerinin UHUM mesleki etik ilkeleri kapsamında dikkate alınması uygun olacaktır.

© JAL & C. BAGANA

Bilmek gerekir ki, mesleki yaşam biçimi mesleki ilke ve değerler ile belirlenir. Mesleki ilke ve değerlerle bir ömür boyu yaşamak ise hür irade ile mesleğe adanmayı gerektirir. Uçak, havacılık ve uzay mühendislerinin hayallerini gerçekleştirmeye yönelik eylemlerinde bir ömür sürecek meslek adanmışlığı da ancak gönüldeki meslek sevgi ve saygısı ile mümkün olabilir...

KAYNAKÇA :

1. AKTAN, C. C.; "Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk"; Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını; İstanbul, 1999.
2. AYDIN, İ.; "Kamuda Etik"; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 2010.
3. BIKUN, R. İ. (çeviren Ahmet Yaşar); "İş Ahlakı", İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD) yayını, İstanbul, 2004.
4. EREL, C; "Hava Aracı Bakım, Onarım ve Yenileme (Boy) Penceresinden... Meslek Olarak Havacılık"; Atılım Üniversitesi Konferansı; Ankara, Mart 2012.

5. EREL, C; "Kapadokya Meslek Yüksekokulunda 2012 yılı Mezuniyet Töreni ve Düşündürdükleri"; MSI Dergisi, İstanbul, Haziran 2012
6. HÜDAVERDİ, T.; "Mühendislik Etiği Vaka Örnekleri"; İTÜ Maden Fakültesi Yayını; İstanbul, 2010.
7. İPBÜKER, C. – GÖKSEL, Ç. – DENİZ, R.; "Mühendislik Etiği"; İstanbul Kültür Üniversitesi Ders Notu; İstanbul, 2006.
8. İŞGÜDEN, Burcu - ÇABUK, Adem; "Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri"; .
9. KING, W.J. - SKAKOON, J.G; "Mühendisliğin Yazılı Olmayan Kuralları"; Mühendis ve Makina Dergisi, TMMOB MMO Aylık yayın Organı, Sayı:615-618; Ankara, 2011.
10. MEGEP; "Meslek Etiği"; Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi Yayını; Ankara, 2006.
11. MÜEZZİNOĞLU, A; "Mühendislik Etiği ve Temel Kavramlar"; Anadolu Üniversitesi Ders Notları; Eskişehir, 2010.
12. TALINLI, İ.; "Mühendislik Etiği"; İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü Ders Notları; İstanbul, 2010.
13. TMMOB; "Mesleki Davranış İlkeleri"; http://www.tmmob.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=3246&tipi=16, Ankara, 2009.
14. TUSİAD, "Dünyada ve Türkiye'de İş Etiği ve Etik Yönetimi"; TUSİAD Yayını (TUSİAD/T-2009-06-492), İstanbul, 2009.
15. Havacılık Kuruluşları (AgustaWestland, Alenia Aeronautica, ASELSAN, BBA Aviation, Boeing, Eurocopter, General Electric, HNA, Northrop Gruman, TAV, THY, TUSAŞ, UTC) Etik Değer (Kod) / Davranış Kuralları Dokümanları.